Stúdió-köpönyeg

1961. Fél évtizede már az 56-os kataklizmának, a téesszesítés éppen hogy befejeződött, s az az időszak, amit konszolidációnak nevez a közelmúlt történetírása, átváltozóban van, valamiféle új társadalmi állapotba. Magyarországon a filmművészet még mindig valahol a kultúra perifériáján mozog, legalábbis az esztéták, a kritikusok minősítése szerint.

Kiáltvány nem volt. Semmiféle látványos programnyilatkozat, még csak különösebb sajtóvisszhang sem. Ami ennél jóval többet mond, az csupán néhány név: *Jancsó Miklós, Szabó István, Gábor Pál, Kósa Ferenc, Rózsa János, Sára Sándor, Gazdag Gyula, Sándor Pál, Kézdi Kovács Zsolt, Kardos Ferenc.* Jószerével szinte mindenki, aki a fogalommal — magyar filmművészet — elemi asszociációs kapcsolatba hozható. Így vagy úgy, hosszabb vagy rövidebb ideig, előbb vagy utóbb, de mindnyájunkra aposztrofálható *Dosztojevszkijnek* az orosz irodalom egészére vonatkozó híres mondása, miszerint mindnyájan Gogol köpönyegéből bújtak elő. A köpönyeg ez esetben — *a tavaly 20 éves fennállását ünneplő Balázs Béla Stúdió* volt. Amelynek két évtizedes történetét bemutató *kiállítás* jelenleg a November 7. Művelődési Házban látható — fotók, beszélgetések, alkotói hitvallások dokumentumai — és díjak, Oberhausenből, Nyugat-Berlinből, és mindenhonnan, ahol csak a dokumentumfilmek rangos nemzetközi mezőnye összegyűlt.

A stúdió történetén végigpillantva, természetesen több korszak különböztethető meg, felfelé és lefelé szálló ágak, az 1970-es újraindulás állomása, sok-sok eltérő nézet, vita, esetenként még „balhé" is. Ám mindezeknél jóval fontosabb, hogy ezekben a filmekben egységesen volt valami addig szokatlan: az egyik nagy váltás a kifejezetten személyes hang volt, a másikról pedig Kézdi Kovács Zsolt így vallott: „... lehetőleg nem hazudni, lehetőleg nem hamisítani." A sokszor kíméletlenül éles, de mindig felelős társadalomkritikai attitűd olyan elemévé lett a stúdió alkotásainak, ami egész egyszerűen garanciát jelentett komoly szellemi izgalmakra és a magyar világ éppen aktuális (vagy éppen örök) gondjainak tükrözésére. A sort 1972-ben alighanem *Sára Sándor Cigányok* című filmje nyitotta meg, s ez a vonulat manapság olyan művekig terjed, mint a *Gulyás-testvéreknek Végh Antal Állóvíz* című, híres penészleki riportjára épülő, tíz évet átfogó, *Vannak változások...* című filmje, vagy *Tarr Béla* 1978-ban készült és nemzetközi sikert aratott *Családi tűzfészek* című alkotása. A hatvanas években kibontakozó magyar filmes „új hullám" egyik mozgatóerejét a BBS tartalmi és stiláris robbantásai alkották: ekkorra jutott el történetének legnagyobb magaslatára a magyar film, ez volt Jancsó és *Kovács András, Fábry* és Kósa nagy kora. Ám a folyamat nem szakadt meg: a hetvenes évek első felének átmeneti visszaesése után az évtized végén már itt volt az úgynevezett dokumentarista iskola, *Dárday István, Vitézy László, Mihályffy László* és a többiek filmjei — valamennyien a stúdióval összefüggésbe hozhatóan.

A húszéves stúdió Szegeden látható dokumentumai jóvoltából egy, kameráját állandóan a valóság ütőerén tartó műhelybe pillanthatunk be, örömmel, tisztelettel és elismeréssel. „Balázsbélás" filmre, Gulyáséknak írta nagy nemzeti klasszikusunk, *Illyés Gyula: „A vigasztalás — vigasztalódás — ott kezdődik, amikor a valóság már ki akarja fejezni, s végül elsőként ki is mondja magát".* Nagy elődjétől, az irodalomtól, nem csekély mértékben átvette a Magyarország felfedezése-sorozat minden szükséges feladatát a BBS jóvoltából a magyar film, heroikus kísérletként, az ország teljes életét próbálva látni és láttatni. Amikor az újszegedi kiállítást nézzük: az európai rangúvá lett magyar filmművészet egyik bölcsője előtt állunk.

Domonkos László

Egy újjászületés krónikája

Valami újjászületett — írtuk október végén, mikor hírt adtunk az Ifjúsági Ház dzsesszklubjának újjáalakulásáról. Nos, voltaképpen harsány és jókedvű „születésnek" lehettünk tanúi, hiszen a „jövevény" mindjárt „teljes fegyverzetben" mutatkozott be. Régi barátok szoríthatták meg örömmel egymás kezét, elhangzott az ilyenkor szokásos „hát te élsz még?" —, s újra egymásra talált egy közösség, mely hosszú éveken át egyet jelentett a szegedi dzsesszkedvelők táborával, s amely — tegyük hozzá — hiányzott az utóbbi két évben városunk zenei életéből. A nyitókoncerten mindjárt különlegességet „szolgáltak fel": *Gonda János* és *Vukán György* közös zongorahangversenyét.

— *Mit jelentett most Szegeden játszani?*

— A Prágai Dzsesszfesztiválról érkeztem ide — mondja Vukán György —, s elégedetten látom, hogy a felszabadult játékhoz itt is együtt van minden feltétel, a közönség pedig kiváló koncertlégkört teremt. Örömömre szolgál, hogy Szegeden újra találkozhatnak a műfaj barátai.

Gonda János, a zenei élet egyik legsokoldalúbb alkotó egyénisége, zongorista, világszerte ismert esztéta, a Nemzetközi Dzsesszföderáció elnökségi tagja:

— A szegedi klubot évekig a hazai dzsesszkultúra egyik reprezentánsaként tartottuk számon. A Magyar Zeneművészek Szövetsége dzsesszszakosztálya regionális klubközpontjaként aktív hatást gyakorolt a térség könnyűzenei életére. Az évekkel ezelőtt itt létrehozott — s a körülményekhez képest kitűnően működő — zenei műhely előhírnöke volt a vidéki dzsesszoktatás megteremtésének. Egy vadon nőtt virág, mely bizonyította: igény van a tanítás-nevelés kiszélesítésére.

— *És hol tart napjainkban a dzsesszoktatás?*

— Az 1965-től működő budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola dzsessztanszakán (melynek vezetője Gonda János — a szerk.) jelenleg 80 növendék nyolc hangszercsoportban tanulja a műfaj „boszorkánymesterségét". A továbblépést az jelentette, hogy az állami zeneoktatási hálózatban Salgótarjánban, Nagykanizsán, Debrecenben és Szekszárdon is megindult az alapfokú képzés.

— *Vagyis Szegeden nem?*

— Mondjuk így: még nem! Mindenesetre a dzsessz, mint improvizatív kifejezési mód a zeneoktatás középpontjába került világszerte, így nálunk is. Ha az igények mellé — közös akarattal — a feltételeket is sikerül Szegeden megteremteni, véleményem szerint nem lehet akadálya, hogy e munka itt is meginduljon. És ebben a dzsesszklubnak is fontos szerepe van.

A következő klubesten a *Berki-Team* lépett föl. *Berki Tamás* 1972-ben végzett a tanszakon.

— *Ezek szerint a hatvanas évek protest-song énekese átpártolt egy más műfajhoz?*

— Szó sincs róla! A dzsessz örök lételemem volt, csak egy idő után az aktuális politikai dal és a zeneileg szintén aktuális dzsessz házassága kezdett érdekelni. Szóval egyszerű: így született a „Berki Team Show", mely afféle dzsesszritmikára és motívumokra épített görbe tükör.

Hát igen, ilyen egyszerű: végy egy közkedvelt műfajt, rázd össze közönségével — és menni fog. Lehet ez akár az újjászületés receptje is...

*

A dzsesszklub következő programja a *Saturnus együttes* koncertje lesz, november 28-án, vasárnap este 7 órától. A kvartett tagjai — *Szakcsi Lakatos Béla* (zongora), *Babos Gyula* (gitár), *Dandó Péter* (basszusgitár) és *Kőszegi Imre* (dob) — legutóbbi nagylemezük anyagát mutatják be.

Drienyovszky András

Elhunyt Házy Erzsébet

A Művelődési Minisztérium és a Magyar Állami Operaház közli, hogy szerdán, rövid szenvedés után, 53 éves korában elhunyt Házy Erzsébet Kossuth-díjas, kiváló művész, az Operaház magánénekesnője. Temetéséről később intézkednek.

*

Házy Erzsébet zenei tanulmányainak befejezése után egy évig a Magyar Rádió énekkarában működött, 1951. augusztus 1-től volt tagja a Magyar Állami Operaháznak. 1951-ben debütált a Rigoletto apródjaként, a gördülőopera egyik ózdi előadásán. Már ekkor feltűnt gyönyörű hangja, kitűnő színpadi megjelenése, nagyszerű színészi készsége. Több mint három évtizedes operaházi tevékenysége során az operarepertoár csaknem valamennyi jelentős szoprán főszerepét énekelte. Kiemelkedő szerepet vállalt az új magyar operák bemutatásában.

Népszerűsége Magyarország határain is túljutott, sokat vendégszerepelt külföldön, a világ számos operaszínpadának szívesen látott vendége volt.

Immunológusok kongresszusa

Szerdán, tegnap Miskolcon, a Rónai Sándor Művelődési Központban megnyílt a Magyar Immunológiai Társaság tizenharmadik kongresszusa. A háromnapos tanácskozáson, amelyen csaknem kétszáz, az immunológiával foglalkozó orvos, biológus, fizikus és mérnök vesz részt, előadások hangzanak el az immunológiai kutatások és a gyógyítás terén elért eredményükről, tapasztalatokról.

E fontos tudományág célja olyan ellenanyagok kikísérletezése, előállítása, amelyek az eddig nem vagy csak nagy bizonytalansági tényezővel gyógyítható betegségek leküzdésénél megbízhatóan alkalmazhatók. Az immunológusoknak — köztük a magyar immunológusoknak is — sikerült már több területen biztató előrehaladást elérni, többek között a fehérvérűség gyógyításában, egyes daganatok lokalizálásában. A kutatás, az ellenanyagok előállítása és gyakorlati alkalmazása területén kiemelkedő munkát végez a Gödöllőn működő Immunológiai Kutató Intézet, az Országos Vérellátó Szolgálat laboratóriuma, a pécsi, a szegedi, a debreceni, a miskolci klinikák és kórházak számos szakorvosa.

Megnyílt a Fókusz

Befejeződött Budapesten, a Rákóczi úti Fókusz könyváruház átépítése — és szerdától ismét vásárlókat fogad az ország legnagyobb könyvesboltja.

Az 1969-ben nyílt üzlet az utóbbi évtizedben a növekvő forgalom egyre inkább kicsinek bizonyult. Idén nyáron kezdődtek a rekonstrukciós munkák, melyek eredményeként csaknem duplájára nőtt az eladótér. A földszinten a szépirodalom és a szakkönyvek kaptak helyet, s a könyvet keresőket információs szolgálat segíti. Az emeleten található a „játékos könyvország", amely elsősorban a gyermekkönyvek vásárlóit várja. A böngészdében egységáron kaphatók a régebben megjelent szépirodalmi könyvek. Az emeleten kaptak helyet a képzőművészeti kiadványok és poszterek is, s ugyanott kaphatók a hanglemezek és a műsoros kazetták.

Visszahozhatatlan gyermekéletért halálbüntetés

Aljas célból elkövetett emberölés volt a vád. Az áldozat egy 8 éves kisfiú. A közfelháborodást keltett bűncselekményt a 32 éves Bencsik László követte el ez év januárjában Újpesten. A szerdán kihirdetett jogerős ítélet: halálbüntetés. Az elítélt kegyelmet kért. Folyamodványát az Elnöki Tanács bírálja el.

Szexuális indítékú törvényszegések között is kirívó bűntett az — állapították meg a büntetőeljárásban —, ami az újpesti gyermekgyilkos lelkiismeretét terheli. A rá kirótt büntetés első fokon, amikor a Fővárosi Bíróság júliusban ítélkezett, életfogytig tartó, fegyházban végrehajtandó szabadságvesztés volt. A fővárosi főügyész fellebbezett halálbüntetésért, a vádlott és hivatalból kirendelt védője viszont — a tényállás minősítése miatt illetve téves megállapítására hivatkozva — elsődlegesen felmentésért, másodlagosan enyhítésért jelentett be fellebbezést. Utóbbiakat — mint alaptalanokat — a Legfelsőbb Bíróság elutasította, és — helyt adva az ügyészi indítványnak — a legsúlyosabbra változtatta az ítéletet. Bebizonyosodott ugyanis, az orvosszakértői vélemények szerint biszexuális hajlamú Bencsik a bűncselekmény elkövetésekor — s elmegyógyászati megfigyelése alatt is folyamatosan — nem volt gyengeelméjű, kóros állapotra vagy tudatzavarra nem hivatkozhatott. Gátlástalanul cselekedett: homoszexualitásának partnerévé szemelte ki az iskolából hazatérő kisfiút, ökölcsapásokkal elnémította, fölcipelte egy újpesti lakóház tizedik emelete fölötti padlástérbe azzal az eltökélt szándékkal, hogy vele bármi áron — ha kell, a kisgyermeket megölve is — fajtalankodjon. Megtörtént — az előre kézhez készített nadrágszíjjal fojtotta meg a kisfiút.

A bíróság a vádindítványnyal megegyezően állapította meg a vádlott önmaga által is már a nyomozás során elismert — később azonban „taktikusan" tagadott — bűnösségét, a bűntett szexuális indítékát, okát, az elkövetés módját mindezt különféle orvosi, nyomszakértői vélemények, a helyszíni bizonyítások is alátámasztották, nemkülönben az, hogy megtalálták és a bíróság lefoglalhatta a gyilkossághoz használt derékszíjat, amelyet Bencsik a helyszínről menekülve elhajított.

A legelemibb emberi érzések teljes hiányáról valló bűncselekmény elkövetését a társadalomra egészen kiemelkedő mértékben veszélyesnek értékelte a bíróság. Figyelembe vette a vádlott korábbi negatív életvezetését is, azt, hogy megelőző büntetéseiből szabadulva nem élt a társadalomba tisztességesen beilleszkedés számára is adott lehetőségeivel. Ezért döntött úgy a Legfelsőbb Bíróság, hogy Bencsik Lászlóval szemben csak a kivételesen kiszabható legsúlyosabb büntetés szolgálhatja — a büntető ítélkezés elsődleges céljának megfelelően — a társadalom védelmét.

új film

Ősszel a tengernél

Színes, szinkronizált szovjet film. Írta és rendezte: Nyikolaj Gubenko. Fényképezte: Alekszandr Knyjazsinszkij. Zene: Isszaak Svarc. Főbb szereplők: Zsanna Bolotova, Regimantasz Adomajtisz, Rolan Bikov, Ligyija Fedoszejeva-Suksina.

Ősszel a tengernél természetesen holtszezon van. A Krím képe erősen az októberi-novemberi Balatonéra emlékeztet: elhagyatott mólók, köd, sirályok — és kései utószezonban unatkozó, kisszámú üdülők serege. Ez az alaphelyzet legalábbis kétféle filmes feldolgozásra megfelel: szinte laboratóriumi modellként tanulmányozhatók érdekesnél érdekesebb személyiségek, magatartásformák, emberi viszonylatok, keresztül-kasul gubancolódott rokonszenv-ellenszenv-szálak — avagy könnyedén, felszínesen, szórakoztatóan, afféle társasági pletykaszinten visszatükröztethető egy alkalmi társulás minden fonáksága, bája, öröme, kedvessége vagy éppen rútsága.

A forgatókönyvíró-rendező Nyikolaj Gubenko a kétféle megoldás közé nyúlt filmjével: az alighanem itthonról is igencsak ismerős üdülő csodabogarak zsánerfiguráival, az összezártság komikus, könnyen kiszámítható, tipikus történéseivel a könnyebb és vidámabb megközelítés — s egy, az emberi színjátékok fölé magasodó szerelem lírai ábrázolásával túlemelkedve az érzelmeket csak fintorokkal átélő, bulizó, nővadászó, sakkozó, úti élményeket mesélő hangnemen. Ami mindebből kikerekedik: néha a groteszk, néha a lírai filmetűd műfaji határait súroló alkotás, sajátosan eklektikus, értékeivel következésképpen a középszerűséget bizonyítani látszó mű. Két tényező elmeli a szokványos fölé az Ősszel a tengernélt: egyrészt Alekszandr Knyjazsinszkij kitűnő operatőri munkája, amely az igénytelenebb, olykor kissé fárasztó részleteket is valamiféle tündéri irónia színeivel szövi át, másrészt pedig a kapcsolatteremtés legelső fázisának — a metakommunikáció szakaszának — éles szemű, nemcsak reális, hanem néha kifejezetten megragadó képi megjelenítése. Nagyezsda és Alekszej szerelme voltaképpen addig érdekes és izgalmas, amíg nem lesz belőle valami. Milyen furcsa: azok, akik átélték már megbabonázottan egymásba fonódó szempárok szavak nélküli, csodálatos játékát, döbbenten tapasztalhatják, hogy a kimondott érzelmek, a szóbeli közlés kísérletei mennyire gyakran dirib-darabokra törnek, képtelenek lévén pótolni a némán, szemmel, gesztusokkal kifejezhető mondandó tiszta szépségét. Az üdülőbeli idill genezise ezt a mélyen emberi valóságot példázza igen jól, miközben a máskor, máshol szövődő szálak durva, hagymaszagúan valóságízű helyzetekben tépődnek szét, vagy válnak legalábbis alantasakká.

Összességében az Ősszel a tengernél leginkább átmeneti filmnek minősíthető. Mindenesetre nem a roszszabbik fajtából: humora néha jó, emberábrázolása realisztikus, dramaturgiája egyszerű, világos és átgondolt. És még valami — olykor még hangulatos is.

D. L.

Vas megyébe utazott a színház

Négynapos vendégjátékra tegnap Vas megyébe utazott a Szegedi Nemzeti Színház társulata. A szegedi művészek Szombathelyen és Celldömölkön Verdi Nabucco című operajat, valamint Schubert Három a kislány című daljátékát mutatják be. A Verdi-opera főbb szereplői Németh József, Réti Csaba, Gregor József, Terebessy Éva és Halászi Éva énekli, vezényel Cseh Miklós. A Schubert-daljátékban többek között Csizmadia Lászlót, Szabady Józsefet, Seres Gabriellát, Vajda Juliannát és Terebessy Évát láthatja a vasi közönség.